

dorum substantialium et accidentalium. Et hac ratione neque unio animæ rationalis, verbi gratia, dici potest forma, quia nec substantialis, neque accidentalis dici posset. Item neque unio humanitatis ad Verbum, nec propria subsistentia vere dici potest forma, ut infra ostendemus. Sic ergo neque inhærentia accidentalis formæ dici potest forma, neque accidens distinctum, si proprie loquamur, sed modus accidentis. Conclusio ergo posita intelligenda est de prioribus accidentibus; illa enim tantum, proprie et absolute loquendo, accidentia seu formæ accidentales dicenda sunt. Denique dici potest argumento illo recte ostendi hos modos, in universum loquendo, imperfectam causalitatem formalem participare, habereque alium peculiarem efficiendi modum, ad causam formalem pertinentem.

Extrinsecus adjacentes formæ aut denominantes nil causant.

24. Dico tertio: accidentia impropria, quæ solum extrinsecus denominant aut adjacent, non exercent veram causalitatem formalem, sed solum secundum quamdam proportionem, denominationem ejus participant. Probat inductione, nam actio non est forma agentis, quia non afficit illud, nec dat illi aliquid esse, neque cum illo componit aliquid vere unum. Idem est de visione, verbi gratia, respectu objecti, quod visum denominat; quis enim dicat visionem esse formam rei visæ? Idem est de indumento respectu hominis vestiti, et de superficie circumdante ac continente, respectu rei contentæ, et de omnibus similibus. Quorum omnium ratio est, quia hæc omnia nullum esse reale conferunt illis rebus quas extrinsece denominant; ergo non sunt veræ formæ reales, cum forma sit quæ dat esse. Item quia hæc omnia non habent veram et realem unionem ad res quas denominant; forma autem non causat nisi media unione, sive sit distincta a forma, sive non: seclusa enim unione physica, non est compositum vere unum; ubi autem non est propria compositio, ex qua resultat compositum, quod sit unum aliqua physica unitate, non potest intercedere vera et physica causalitas formalis. Tandem causalitas formalis et materialis sunt quasi correlativæ, nam sibi invicem correspondent; sed in his rebus quæ extrinsece denominantur ab aliis, non intercedit vera causalitas materialis; neque enim agens dici potest causa materialis actionis, et

sic de aliis; ergo neque res sic denominantes extrinsece sunt veræ formæ. Cujus etiam signum est, quod Deus denominatur agens vel creator, ab actione vel relatione, quæ est in creatura, et tamen nemo dixerit talem actionem comparari ad Deum, ut veram formam ejus. Seclusa autem ab his rebus causalitate formali vera ac physica, nihil in eis relinqui potest ob quod vocentur aliquo modo extrinsecæ formæ, nisi proportio aliqua, quæ in hoc consistit, quod hujusmodi res dicunt aliquas habitudines ad alias res quas denominant, in quibus se gerunt ad modum ultimi termini vel actus, et ideo denominare videntur ad modum formarum. Atque ita explicata manet et confirmata conclusio quoad utramque partem. Quomodo autem hæc vere dicantur constituere aliqua prædicamenta accidentium, vel aliquas species eorum, declarandum erit infra, cum de singulis rationibus prædicamentibus disseremus; quomodo item in his denominationibus soleant quædam entia rationis fundari, in propria disputatione dicemus; et ideo nulla superest circa hoc difficultas hoc loco tractanda.

SECTIO II.

Utrum omnis forma accidentalis educatur de potentia subjecti.

1. Ex omnibus quæstionibus quas de forma substantiali tractavimus, sola hæc superest circa accidentalem formam, quæ peculiarem declarationem requirat; nam, si attente considerentur quæ in superiori sectione dicta sunt, ibi comprehendimus omnia quæ ad rationem physicæ formæ spectant; quæ vero pertinent ad rationem formæ metaphysicæ, ex sectione ultima præcedentis disputationis sumi possunt. Nam in ultima ejus parte ostendimus genera et differentias eadem ratione et proportionem in accidentibus reperiri.

Sensus quæstionis explicatur, certa ab incertis separando.

2. *Denominationes extrinsecæ non educuntur de potentia subjecti.* — Igitur, ut in præsentibus dubitatione separemus certa ab incertis, supponenda est trimembris illa divisio præcedenti sectione proposita, de entitate propria formæ accidentalis, de modo accidentali, et de accidente solum extrinsecus denominante. Et de hoc quidem tertio membro nihil dicere oportet, nam certum est hæc omnia prædicata, quæ extrinsecus alia denominant, non

educi de potentia earum rerum, quæ ab eis denominantur extrinsecus, cum in illis non sint ut in subjecto, et ab eis vel simpliciter non pendeant, ut indumentum ab homine, et superficies continens a re contenta; vel si pendent, non est in genere causæ materialis, sed vel efficientis, ut actio ab agente, vel objectivæ, ut visio ab objecto. Est igitur advertendum, semper eam rem, quæ extrinsecus aliam denominat, esse intrinsece in aliqua alia re, nam vel est substantia aliqua, et illa est in se; vel est entitas aut modus accidentalis, et sic necesse est esse intrinsece in aliquo subjecto, a quo sustentetur. Unde quando de novo fit quælibet res, quæ aliam extrinsece denominat, modus productionis aut educationis ejus non est considerandus respectu rei extrinsecus denominatæ, sed respectus illius rei vel subjecti, a quo est denominatio. Unde, si illa res sit substantia, in ea erit productio totius eteductio formæ sicut in aliis substantiis; si autem fuerit forma aut modus accidentalis, erit eadem ratio de his quæ de cæteris accidentibus.

3. *Varii modi quibus fiunt accidentales formæ.* — Rursus distinguere oportet duplicem modum quo accidentia fieri solent, scilicet aut per se per propriam actionem, aut per resultantiam. Item inter formas accidentales, quædam sunt naturalis ordinis, quædam vero sunt ordinis supernaturalis, ut gratia, lumen gloriæ, et similes. Et eadem distinctio adhiberi potest de modis accidentalibus; nam quidam sunt naturales, ut figura terræ, vel Ubi; alii sunt supernaturales, ut modus existendi corporis Christi in Eucharistia. Et addere hic possumus tertium membrum, nam quidam modi dicuntur esse non naturales, nec supernaturales, sed artificiales, quod membrum non habet locum in propriis formis seu entitatibus accidentalibus, quia nulla est quæ per artem proprie fiat, nisi fortasse vel quatenus ars adjuvat naturam, ut in sanitare, vel quatenus per artem applicantur activa passivis, ut si aurum sit per artem alchimicæ, et hoc modo fiunt alia mista, ut liquores, etc. Quæ formæ omnes non sunt artificiales proprie, nisi fortasse per quamdam denominationem extrinsecam; intrinsece enim sunt formæ physicæ ac naturales, non solum accidentales, sed interdum etiam substantiales esse possunt, et ejusdem rationis cum iis quæ naturaliter fiunt. Unde, quod applicatio agentium et patientium per artem fiat, nil obstat quominus per veram educationem fiant. Pro-

prie ergo artificiales formæ tantum sunt quidem modi, omnes enim in figura aliqua consistunt; quia virtus effectiva humana, quæ arte regi aut dirigi potest, non potest amplius extendi; cujus rationem infra videbimus; figura autem quælibet solum est modus quidam rei quantæ, ut per se constat.

4. *Accidentia naturalia, quæ per transmutationem fiunt, ex subjecti potentia educuntur.* — Ex his ergo omnibus unum tantum certum, nimirum accidentales formas naturalis ordinis, quæ per propriam actionem, propriamque subjecti transmutationem fiunt, educi de potentia subjecti; nam in his manifeste concurrunt omnia quæ ad educationem de potentia materiæ necessaria esse possunt, quod a fortiori ex dicendis constabit. Alia vero multa dubia sunt et incerta, quæ sigillatim attingemus, et breviter expediemus.

Dubium de qualitatibus intentionalibus.

5. *Sententia aliquorum.* — Primum dubium est, an qualitates quædam, quæ naturales sunt, prout naturale a supernaturali distinguitur (vocantur autem intentionales, et ea ratione a qualitatibus omnino naturalibus et physicis distingui solent, ut sunt species intentionales et similes), dubium (inquam) est, an hujusmodi qualitates educantur de potentia subjecti. Aliqui enim hoc negant, ut Soncin., 7 Metaph., q. 8; quam opinionem sequuntur, in 2 Sent., Ægid., d. 13, quæst. 2; Thomas de Argent., art. 8; Carthus., q. 1, qui hoc extendit ad lumen, quod in aere vel alio corpore diaphano ab extrinseco produci- tur; quod etiam docuit Alens., 7 Metaph., text. 13. Fundamentum eorum est, quia hæc formæ fiunt in instanti, et sine resistantia et abiectione contrarii, et consequenter sine transmutatione materiæ; et ideo appellantur formæ sine materia; ergo non educuntur de potentia materiæ. Et confirmatur, quia hæc qualitates non solum fiunt in corporibus elementaribus, sed etiam in cœlestibus; at vero nulla forma educi potest de potentia cœli, alias cœlum esset alterabile, et reciperet peregrinas impressiones.

6. *Dubii enodatio.* — Sed hæc sententia nulla firma ratione nititur; et ideo dicendum est, hujusmodi accidentia omnia educi de potentia subjectorum, in quibus recipiuntur. Ita tenet Richard., in 2, d. 13, art. 2, q. 1; et Hervæus, d. 18, q. 1, art. 2, et Quodlib. 7, q. 20. Et probatur, quia hæc qualitates fiunt ab agentibus naturalibus; ergo non fiunt ex

nihil; ergo non fiunt ex præsupposito subjecto concurrente per suam naturalem vim in genere causæ materialis ad esse et fieri talium formarum; ergo vere educuntur de potentia subjecti. Omnes enim aliæ conditiones, quæ ad educationem requiruntur, sunt voluntarie confictæ absque ulla ratione. Nam, quod forma accidentalis in instante fiat, quid impedit educationem? nam etiam substantialis forma in instante fit; solum ergo inde sequitur dari posse educationem instantaneam et successivam, sicut et mutationem. Nec refert quod ad educationem substantialis formæ præcedat successiva alteratio prævia, nam, ut supra ostendi, ratio educationis non consistit in habitudine ad præcedentem alterationem, sed in intrinseco modo et causalitate talis actionis. Unde quoad hoc per accidens est, quod prævia alteratio præcedat propter abjiciendam formam contrariam. Deinde gratis etiam dicitur esse necessarium ad educationem, quod forma habeat contrarium, cum hoc necessarium non sit ad realem actionem, et mutationem ex præsupposito subjecto, quæ in genere causæ materialis concurrat ad esse et fieri ipsius qualitatis. Et declaratur præterea in lumine, quod contrarium non habet, nam illuminatio talis est actio, ut per eam non per se primo fiat forma luminis, sed illuminatum; unde illa est quædam accidentalis generatio, nam ibi concurrunt tria generationis principia, quæ in omnibus prædicamentis eadem sunt, proportionem servata, teste Aristotele, 12 Metaphysic. Omnis autem generatio, per quam fit seu comproducitur forma, est educio ejusdem formæ, alioqui nulla certa ratio educationis assignari poterit; ergo lumen vere educitur de potentia subjecti, et eadem ratio de aliis qualitibus intentionalibus.

7. Tandem, cum dicuntur hæ qualitates fieri in subjecto sine transmutatione subjecti, duobus modis id intelligi potest: primo, absolute et simpliciter sine ulla mutatione reali, et hic sensus est falsus; nam cum realiter aliquid recipiant, et de potentia in actum reducantur, necesse est aliquo modo mutari realiter, id est, transire ex carentia alicujus esse ad habendum illud. Alio modo intelligi potest de transmutatione corruptiva, seu amissiva alicujus propriæ et connaturalis perfectionis, vel dispositionis; et hoc modo vere dicuntur hæ formæ fieri in subjecto sine transmutatione ejus; sed talis transmutatio est impertinens ad educationem; cujus ratio non

consistit in abiectione alterius formæ, nisi quando et quantum necessaria est ad inductionem alterius. Si autem possit fieri educio formæ sine corruptione vel abiectione alterius, non erit necessaria talis transmutatio ad educationem, sed sufficiet mutatio perfectiva. Quod declaratur in hunc modum, nam ibi est vera educio formæ in subjectum, et non est educio formæ adveniens de foris (ut Aristotelis verbis utar), id est, non est mera unio præexistentis formæ; ergo est vera educio formæ, quæ in naturali potentia subjecti continebatur, et aliter fieri non poterat.

8. *Quæ mutatio cælo repugnet, quæ non.* — Atque ex his responsum est ad fundamentum contrariæ sententiæ. Ad confirmationem autem negatur non posse has formas educi de potentia cæli, nam in potentia ejus continentur, tam ipsæ, quam mutationes per quas naturaliter fiunt. Nec cælo repugnat omnis mutatio perfectiva aut productiva, sed illa tantum quæ aliquo modo disponit ad corruptionem, seu quæ extrahit rem a connaturali statu sibi debito. Quod si nomen alterationis ad instantaneam et perfectivam mutationem extendatur, sic non repugnat cælum alterari; usitato tamen more loquendi alteratio non dicitur, nisi successiva mutatio quæ ad unam qualitatem tendit ex contraria; et hoc modo dicitur cælum inalterabile; sic autem sumpto alterationis nomine, latius patet educio qualitatis, quam alteratio. Quin potius addo, non solum has qualitates corporales, sed etiam spirituales, quæ per propriam actionem fiunt modo naturali, educi de potentia subjecti, in quo et ex quo fiunt. Sic enim intellectus agens non creat species intelligibiles, sed educit eas de potentia intellectus possibilis, in cujus naturali potentia continentur, et ab ea pendent in fieri et in esse; unde ex ea educuntur in actum per virtutem intellectus agentis. Et eadem ratione actus vitales, tam intellectus quam voluntatis, et in hominibus, et in Angelis, fiunt per educationem; nam antea continebantur in potentia non tantum activa, sed etiam receptiva suarum potentiarum, a quibus naturaliter pendent in fieri et in esse; hæc autem solum sunt de ratione educationis, ut amplius in sequenti dubitatione confirmabimus.

Dubium de qualitibus supernaturalibus.

9. *Aliquorum placitum et eorum fundamentum.* — Secundo, dubitari potest an for-

mæ etiam supernaturales, quæ a Theologis dicuntur per se infusæ, educantur de potentia subjecti in quo fiunt. Quidam absolute negant¹, quia ad has formas non est in subjecto naturalis potentia; ergo non possunt inde educi. Et confirmatur, nam nihil educitur, nisi unde continetur; anima autem, exempli causa, nullo modo continet gratiam in sua substantia; ergo non potest inde educi. Et eadem ratio est de omnibus qualitibus similibus. Tandem hac ratione aliqui Theologi dicunt gratiam et similes formas creari; alii concitari; omnes vero dicunt saltem infundi, ut extrinsecus advenire, non vero educi significant. Sed quamvis verum sit, productionem harum qualitatum non esse naturalem educationem, ut argumenta facta probant, non tamen censeo esse extra latitudinem educationis formæ de potentia subjecti, sed potius sicut qualitas quædam est naturalis ordinis, alia supernaturalis, utraque tamen est vera qualitas, ita illa educio formæ accidentalis, alia est naturalis ordinis, alia supernaturalis; utraque tamen est vera educio.

10. *Dubii explicatio.* — Quapropter simpliciter dicendum erit, has qualitates fieri per educationem de potentia subjecti, atque ita communiter loquuntur Theologi, præsertim recentiores, tractantes de gratia, et de effectione sacramentorum, ut notavi in 1 et 3 tom. tertiæ partis. Et probatur omnibus rationibus factis in priori dubitatione, nam omnes conditiones ad educationem requisitæ, et omnis dependentia, causalitas ac modus effectionis in his formis reperitur. Solum est discrimen, quia ad has formas non concurrat subjectum per naturalem potentiam, quam conditionem dicti auctores requirunt in subjecto, ut forma dicatur de illius potentia educi; quod tamen non probant; unde solum videtur illa conditio adjecta ad has formas excludendas, quomodo potest unusquisque aliam conditionem excogitare et adjungere, ut alias formas excludat; et ita nihil erit firmum, nisi aliqua ratio educationis, ex generali aliqua et firma ratione stabiliatur. Illa ergo conditio, quamvis sit necessaria ad educationem naturalem, non vero ad educationem simpliciter, sub qua educio supernaturalis continetur, ad quam non requiritur ex parte subjecti potentia naturalis receptiva, sed obedientialis sufficit.

¹ Fonseca, lib. 5 Metaph., c. 1, q. 4; Cœnimbricens., lib. 1 Physic., c. 9, q. 12.

Cur enim, sicut datur qualitas naturalis et supernaturalis, et intellectio naturalis et supernaturalis, et effectio naturalis et supernaturalis, ex præsupposito subjecto non dabitur etiam educio supernaturalis distincta a naturali, tam ex parte principii activi quam passivi, licet in generali modo educationis conveniant? Et declaratur tandem hæc ratione, nam educio formæ immediate et adæquate condistinguitur a creatione formæ in his quæ per propriam actionem fiunt; inde namque philosophi in cognitionem educationis formæ pervenerunt, quia intellexerunt formas non fieri per creationem; ergo supponunt omnem formam, quæ per propriam actionem fit, et non creatur, educi de potentia subjecti. Et quidem merito, nam quod creatur, fit ex nihilo, id est, ex nullo subjecto, et absque concursu causæ materialis; educi autem nihil aliud est, quam fieri ex subjecto, cum prædicto concursu et dependentia in fieri et in esse.

11. Sed respondere possunt, creationem requirere ut sit ex nullo subjecto, vel saltem ex nulla potentia naturalis subjecti, non vero esse contra rationem creationis, ut sic, productio aut effectio formæ ex subjecto secundum potentiam tantum obedientiam. Sed hoc repugnat rationi creationis, prout ab omnibus Doctoribus concipitur et exponitur, nimirum quod sit productio entis ex nihilo; nam forma, quæ fit ex præsupposito subjecto quacumque ratione, non potest vere dici fieri ex nihilo. Unde D. Thomas et omnes colligunt creationem propriam semper terminari ad rem subsistentem, quia forma inherens, cum ex subjecto pendeat in fieri et in esse, non potest terminare creationem. Præterea, actio per quam fit talis forma (sive educatur ex potentia naturali, sive obedientiali subjecti) non terminatur per se primo ad ipsam formam in se, sed ad compositum seu informatum tali forma ut sic; ergo sicut quod per se primo fit per actionem qua fit calor, non est ipse calor, sed calidum, calor autem confit, seu comproducitur, ita quod per se primo fit per actionem qua fit gratia, non est gratia, sed gratum; illa autem actio prout terminatur ad gratum, non potest esse creatio, quia creatio est productio totius entitatis, quæ est in termino primario talis actionis; per illam autem actionem non fit tota entitas compositi grati, sed solum completur in esse grati; ergo neque illa actio, prout per illam comproducitur gra-

tia, potest habere rationem creationis; hæc enim de causa nulla forma pendens a subjecto in fieri creatur, quia non per se primo fit, sed confit per actionem qua producitur compositum absque creatione. Quod tandem a contrario declaratur, quia quando talis forma desinit non annihilatur, quia solum condensit (ut ita dicam) ad desitionem compositi, quod non annihilatur.

12. *Accidentia supernaturalia non creantur, nec concreantur.*—Augustini dictum exponitur.— Ex his ergo satis (ut opinor) convincitur, non creari has qualitates supernaturales, dum fiunt dependenter a subjecto, etiamsi sit per potentiam receptivam obedientialem; et inde apertius concluditur, non posse dici concreari, per se loquendo, et ex vi talis actionis. Nam, licet interdum fiant simul cum creatione subjecti, et tunc concreari dicantur, tamen id est per accidens, et solum per extrinsecam denominationem; loquendo tamen per se, et ex vi propriæ actionis, per quam fiunt in subjecto, non possunt concreari; quia tunc forma creari dicitur, quando per actionem, qua ipsa comproducit, creatur totum compositum, quod ex tali forma constat; sed compositum, quod ex huiusmodi forma constat, non creatur per illam actionem, quia non fit absolute et simpliciter in quantum ens, sed solum in quantum tale compositum; unde non fit ex nihilo, sed ex præsupposito subjecto; ergo neque huiusmodi qualitates possunt dici concreari, nisi late sumatur nomen *creationis* pro quacumque effectione seu temporali productione. Si ergo hæc accidentia nec creantur, nec concreantur, restat ut educantur; nam (ut dixi)eductio proxime opponitur creationi formæ, et adæquate contra illam dividitur. Nec refert quod productio harum qualitatum vocetur infusio; solum enim ita vocata est ad significandum provenire ab extrinseca et superiori causa, et non acquiri per intrinsecam virtutem et actionem, sicut solent acquisiti habitus comparari. Non fit autem illa infusio sine dependentia a subjecto in fieri et in esse; neque enim cogitanda est sicut infusio aquæ in vas, sed sicut infusio luminis in aerem; et ideo talis infusio non est extra latitudinem eductionis. Atque ita satisfactum est motivis contrariæ sententiæ, et explicatus modus loquendi Theologorum. Nec est inconveniens concedere gratiam contineri in potentia obedientiali animæ; nam contineri in obedientiali poten-

tia, nihil aliud est quam quod Augustinus dixit: *Posse habere fidem, naturæ est hominum.* Et ideo optime etiam dicitur gratia ex potentia obedientiali animæ educi, quia non est nata per se fieri, sed dependenter ab anima, vel alia natura habente similem capacitatem.

Corollaria e superiori doctrina.

13. Ex dictis intelligitur primo, formam accidentalem supernaturaliter factam in subjecto, quoad modum tantum, et non quoad terminum, multo magis fieri per eductionem, et non per creationem. Exempla sunt de potentia visiva, quæ cæco divinitus restituitur, et de sanitate, quæ miraculose fit absque ordine vel dispositione naturalium causarum. In his enim licet modus agendi sit supernaturalis, tamen forma, quæ fit, naturalis est; et in subjecto recipitur secundum potentiam et capacitatem naturalem, et ab illo pendet in esse et in fieri, etiam prout tali modo fit; nam illa actio etiamsi quoad alia sit miraculosa, quoad dependentiam vero a subjecto fit modo connaturali, et ideo vera esteductio. Unde hoc extendi potest ad eductionem formæ substantialis, quando ex parte agentis contingit fieri miraculoso modo per subitam et extraordinariam transmutationem, ut cum Christus convertit aquam in vinum; nam ille modus miraculosus non exclusit veram rationem eductionis, propter causam dictam. Idemque esset de actione qua Deus excitaret et vivificaret cadaver equi aut leonis, nam illa actio etiam fieret per eductionem, ut eadem ratio probat.

14. Secundo colligitur ex dictis, omnem propriam formam accidentalem, si per propriam actionem fiat, et modo connaturali quoad terminum, educi semper de potentia subjecti. Hoc patet ex dictis. Primo inductione, quia tam supernaturalis quam naturalis forma ita fit; ergo quælibet. Secundo ratione, quia omnis forma accidentalis natura sua pendet in fieri et in esse a subjecto, ut a materiali causa; et hoc tantum requiritur ad eductionem, ut ostensum est. Et ideo dixi, *si connaturali modo fiat quoad terminum*; nam si Deus produceret accidens extra omne subjectum (æque enim id potest facere, sicut conservare illud), tale accidens non fieret per eductionem, sed per creationem; fieret enim ad modum rei subsistentis, sine dependentia a materiali causa, atque ita ex nihilo; tamen ille modus productionis non potest esse connaturalis formæ accidentali, sicut non po-

test illi esse connaturale, esse extra subjectum.

15. Dixi etiam, *si per propriam actionem fiat*, ut excluderem formas accidentales, quæ concreantur vel congenerantur cum suis subjectis, de quibus, vel quoad rem ipsam, vel saltem quoad modum loquendi, peculiaris est ratio. Duobus enim modis contingit accidentalem formam comproduci per subjecti productionem. Primus est per solam concomitantiam in duratione, tamen per propriam actionem omnino diversam ab actione, qua producitur subjectum, absque naturali resultantia unius ab alia, quo modo dicitur concreata gratia Angelis, vel lumen aeri, si in eodem instante, in quo creatur, illuminetur, et tunc actio productiva formæ accidentalis quoad rem ipsam vera esteductio omnino ejusdem rationis cum illa quæ fit posterius tempore, ut a fortiori constat ex dictis supra de eductione formæ substantialis. Quoad modum autem loquendi accipit aliam denominationem extrinsecam, propter concomitantiam actionum, ut declaratum est. Secundus modus comproductionis formæ accidentalis subjecto est propter naturalem resultantiam, qualis est inter proprietatem intrinsecam et substantialem formam seu essentiam. Et tunc proprius dicitur forma accidentalis comproduci ad productionem sui subjecti; sicut autem illa comproductio non fit sine aliquali activitate essentiae in proprietatem suam, ita non fit sine aliquali eductione ejusdem proprietatis a potentia subjecti in quo recipitur, quia illa activitas præcise considerata ut distincta a productione ipsius substantiæ, essentialiter pendet a subjecto in genere causæ materialis. At vero sicut illa activitas non censetur propria et per se actio, quia natura sua consequitur et resultat a termino alterius actionis, et hic est modus proprius et connaturalis talis activitatis, ita illa non censetur propriaeductio; quia per eductionem absolute dictam intelligimus actionem, quæ per se primo tendit ad agendum aliquid ex præsupposito subjecto; quæ etiam differentia magis ad modum loquendi quam ad rem spectat, ut apertius constabit ex infra dicendis de causa efficiente.

16. *Quivis modus accidentalis cujusvis conditionis educitur de potentia subjecti.*—Tertio colligitur ex dictis omnem modum accidentalem, sive naturalem, sive supernaturalem, sicut participat rationem formæ, ita fieri per eductionem, maxime si per propriam actionem

fiat. Hoc patet in genere loquendo, quia talis modus essentialiter pendet in fieri et in esse a subjecto, adeo ut nec per potentiam Dei absolutam possit extra subjectum fieri, in quo excedit accidentalem entitatem, ut supra ostensum est, quo fit ut nunquam possit fieri per propriam creationem; quare si per se fit, per modum eductionis fieri necesse est. Et hoc maxime patet in prædicamento Ubi, quod consistit in modo quodam accidentali, et ad illud est per se motus localis, ut constat ex communi doctrina in 4 Physicorum; illa autem motio cum ab agente naturali fiat, per modum eductionis fit, nam ex præsupposito subjecto, et cum intrinseca dependentia ab illo efficitur. Diximus autem supra, hos modos imperfecte participare rationem formæ, et ideo imperfecte etiam participant rationem eductionis, non quidem ex parte dependentiæ materiæ, quæ potius est maxima, sed ex parte reieductæ, quæ est imperfecta forma. Ex quo licet colligere, illos modos, qui non induunt propriam rationem formarum, non nisi impropriissime dici posse educi; ut, verbi gratia, motus localis non tam proprie dicitur educi de potentia subjecti sicut terminus ejus, quia motus non est propria forma subjecti, sed via ad formam. Et ideo non proprie educitur, sed est ipsaeductio. At vero sicut actio non proprie fit, ita nequeeductio educitur, nisi lato modo loquendo dicatur seipsa educi, sicut actio dicitur seipsa fieri. Atque idem fere iudicium est de modis accidentalibus, qui non per se fiunt, sed resultant positivis aliis; quales sunt relationes resultantes positivis fundamento et termino, si supponamus huiusmodi relationes esse modos ex natura rei distinctos a suo fundamento; nam eo modo quo fiunt, dependenter a subjecto fiunt, atque ita educuntur de potentia ejus; tamen, quia non per propriam actionem fiunt, sed solum resultant, ideo non est illa proprieeductio, sed proprio nomine appellatur resultantia.

Expeditur dubium de formis artificialibus.

17. Denique hinc expeditur frequens dubium de formis artificialibus, an educantur de potentia subjecti. Quidam enim absolute negant, quia subjectum harum formarum non est in potentia naturali ad illas, sed obedientiali respectu artis humanæ. Hæc tamen ratio parum obstat, quia jam ostensum est vere educi formam de potentia obedientiali. Secundo, quia illa potentia obedientialis non

est extra latitudinem potentiae naturalis, id est, quae ab agente ordinis naturalis reduci potest in actum, sive talis actus sit naturaliter debitus tali potentiae, sive non. Unde, quando homo efficit talem formam, revera efficit illam per virtutem motivam naturalem, quamvis eam moveat per voluntatem, et dirigat per artem. Quare interdum contingit similem formam vel figuram ab agente naturali fieri casu seu ex concursu plurium causarum. Tertio, quia alias in motu lapidis sursum projecti ab homine, Ubi, ad quod terminatur, non educeretur de potentia subjecti, quia etiam lapis dici potest esse tantum in potentia obediuntali respectu talis motus; imo quodammodo est minor illa potentia, quia motus ille violentus est; consequens autem est falsum, quia frige factio aquae, etiamsi sit violenta, fit per educationem; quamvis enim repugnet formae, ex parte materiae est naturalis capacitas; sic autem est in lapide respectu motus sursum. Quod autem ille motus imprimatur ab agente libero vel naturali, nil refert ad educationem.

18. Quapropter alii absolute docent formas artificiales educi de potentia subjecti propter rationes dictas. Ego vero censeo idem esse iudicium de his formis, quod de aliis modis qui per resultantiam fiunt; nam hae formae artificiales solum sunt modi quidam accidentales, ut supra dictum est, et ad illas non est per se actio physica; quamvis enim intentio artificis ad illas per se tendat, et ideo tali modo dirigat per artem actionem suam, ut formam intentam inducat, tamen actio ipsa, per quam exequitur intentionem suam, non terminatur per se et immediate ad talem formam, sed ad aliquem alium modum, ex quo talis forma resultat. Semper enim hae formae fiunt per motionem localem, quae proxime terminatur ad Ubi, et inde resultant variae figurae artefactorum, vel per incisionem et divisionem partium, vel per compositionem, et ordinatum situm earum, et ideo in effectione harum formarum non est propria educio, sed qualis in naturali resultantia esse potest. Hinc vero colligo, hoc non esse proprium harum formarum, eo quod per artem fiant, sed commune est omnibus figuris, etiamsi per actionem mere naturalem efficiantur; semper enim fiunt per solam resultantiam, vel ad productionem, vel ad rarefactionem, densationem aut situationem quantitatis,

DISPUTATIO XVII.

DE CAUSA EFFICIENTI IN COMMUNI.

Post considerationem materialis et formalis causae, quae intrinsecae sunt, dicendum sequitur de causis extrinsecis, quae sunt finalis et efficiens; inter quas licet finalis censeatur prior et nobilior, tamen efficientis causalitas est nobis notior, et ideo de illa dicendum prius est. Non est autem necessarium quaerere an haec causa sit, tum quia hoc satis probatum est supra, tractando de numero causarum; tum etiam quia nihil est evidentius et notius experientia; nam transmutationes et generationes, quas experimur, fieri non possunt nisi ab aliquo efficiente, quod sit causa et transmutationis, et effectus; nihil enim potest seipsum de non esse ad esse transferre. Supposito igitur in rerum natura hoc genere causae, videndum est quid sit, et in quo consistat causalitas ejus, et quid requirat ut causare valeat. Quia vero in hoc genere multae sunt causarum species ac modi, ideo prius in communi declarabimus quid sit haec causa, et quot membra sub se contineat, quidque omnibus illis commune sit. Postea vero de singulis causarum efficientium speciebus, et variis earum causandi modis sigillatim disseremus, quantum pro hujus materiae complemento expedire censebimus.

SECTIO I.

Quid causa efficiens sit.

1. *Definitio Aristotelica.* — Quod in ea generis. — Aristoteles, 5 Metaph., cap. 2, et 2 Physicor., c. 3, causam efficientem in communi definit, dicens esse id, unde primum principium est mutationis aut quietis. Quae definitio multa interpretatione et additione indiget, ut ad verum sensum reducat, ita ut omnem causam efficientem comprehendat, et ejus propriam causalitatem declaret. Nam imprimis nihil in ea esse videtur, quod loco generis constituatur, nam illa particula unde, quam solam Aristoteles ponit, et improprie ponitur loco generis, et valde aequivoca est; nam et tempus et locus dici potest esse id unde incipit motus. Quare subintelligendum videtur loco generis, principium per se; ne autem videatur committi nugatio, dicendo causam efficientem esse principium per se, unde est primum principium motus, dicendum erit, causam efficientem esse principium

per se, a quo primo est, aut fit mutatio; atque ita fit ut descriptio Aristotelis virtute contineat hoc genus, per quod potest causa efficiens definiri.

2. *Qualiter ad solum definitum adaptetur.* — Sed tunc oritur secunda difficultas, quia definitio sic exposita etiam convenit aliis causis, nam materia in suo genere est principium per se mutationis et quietis. Nec satis est si dicatur excludi per illam particulam primo, quia, licet per illam particulam possit excludi causa formalis (nam revera illa non est primum principium mutationis, sed potius est terminus ejus, propter quod dicebamus in superioribus, formam non esse proprie causam generationis, sed rei genitae), tamen causa materialis non excluditur per illam particulam, quia in suo genere aequae primo concurrunt ad mutationem cum causa efficienti, et ideo etiam illa est principium per se, unde primo incipit mutatio. Dicit fortasse aliquis, quamvis respectu alicujus effectiois materia simul causet mutationem cum efficienti, tamen, absolute comparando causam materialem et efficientem, hanc esse priorem, quia oportet ut ipsa materia prius fiat quam causet. Sed hoc nihil ad praesens refert, quia illa antecessio est remota, et respectu alterius actionis, cujus Aristoteles non meminit, nec satis constat an illam cognoverit. Unde est quasi per accidens respectu concursus materiae et efficientis ad naturalem mutationem. Non ergo id satis est ad excludendam causalitatem materiae, alias etiam causa secunda efficiens excluderetur, quia non est prima simpliciter respectu effectiois, cum necesse sit illam prius effici. Duo ergo dici possunt: unum est, quod, licet secundum rem naturalis mutatio simul sit a causa efficienti et materiali, tamen secundum rationem prior est influxus causae efficientis, quam materialis, unde, secundum praecisas rationes formales loquendo, passio est ab actione, et non e converso, ideoque vera est ac propria haec causalis locutio, quia agens agit, materia recipit. E contrario vero non proprie dicitur agens agere, quia materia recipit. Sic igitur dicitur efficiens esse primum in ratione causandi comparatione materiae. Deinde dicitur materiam excludi per illam particulam unde. Nam in rigore significat habitudinem ad principium extrinsecum; materia enim est causa mutationis, quia illam in se intrinsece recipit, et in se sustentat; agens vero est principium actionis seu mutationis, solum quia ab illo

manat, et ad illud dicit essentialem habitudinem, ut ad principium extrinsecum a quo pendet; et haec propria ratio et habitudo declaratur per illam particulam, unde, quae aequivalet particulae a quo, quae proprie tribuitur efficienti; nam materiale principium potius est ex quo. Unde, majoris claritatis gratia, dici posset causa efficiens esse principium per se extrinsecum, a quo primo est mutatio.

3. *Quomodo ab illa finis excludatur.* — Sed tunc occurrit tertia difficultas, quia definitio sic declarata potius convenit causae finali quam efficienti; est enim finis principium per se et extrinsecum, et est prius in causando quam efficiens; nam efficiens non agit nisi motum a fine, et ideo causa finalis solet dici prima inter omnes causas. Sed quia influxus causae finalis valde obscurus est, maxime respectu physicae et realis mutationis, ideo breviter dicitur, etsi ordine intentionis causa finalis prior sit, tamen in executione efficientem causam esse primam; imo illam solam esse quae per se et extrinsece realiter influit seu movet. Et hoc modo intelligenda est praedicta definitio, quod illa particula, unde, vel a quo, satis declarat. Est enim finis principium, vel causa propter quam fit, vel in quam tendit mutatio, non tamen proprie dicitur principium a quo, vel unde primo manat actio, sed hoc propriissime dicitur de causa efficienti.

4. *Primae causae et secundis an illa definitio conveniat.* — At vero occurrit statim quarta difficultas, quia illa definitio non complectitur omnem causam efficientem. Hinc enim videtur convenire soli causae primae, quia sola illa est unde primo incipit omnis mutatio, vel ad summum convenit causae principali, non vero instrumentali, vel facultati, quae est proximum principium agendi, nam instrumentum non agit nisi motum, seu in virtute prioris agentis, et ideo non potest dici instrumentum esse id unde primo est motus. Aliunde autem videtur illa definitio non convenire primae causae efficienti secundum primam ac potissimam efficientiam ejus, quae est per creationem; quia creatio non est mutatio. Ad priorem partem dicendum est, illam particulam, unde primo incipit motus, non esse intelligendam de primo principio simpliciter, id est omnino independente, et quod nullam habet priorem causam, alioqui, ut argumentum concludit, tantum primo motori seu efficienti definitio conveniret; sed intelligendam esse de primo principio in tali or-